

Klima for endring

**Et informasjons- og debattheft
fra Norges Naturvernforbund og Unio
2009**

Fagrørsla - i front for miljøet?

På kort tid har fagrørsla gjort klima- og miljøpolitikken til eit satsingsområde. Dette er i pakt med ein sterk tradisjon: å påverke samfunns- og arbeidsliv. Det blir ikkje miljøkamp som monnar utan at fagrørsla er med. Trass i finanskrisen og miljøkrise – det er no framtidens arbeidsliv blir

forma. Vår gryande kamp for miljøet er i så måte også ein kamp for velferd og verdiskaping og gode arbeidsvilkår for komande generasjonar av fagorganiserte.

Det er liten tvil om at fagorganisasjonane sine kjernesaker er og blir lønn, arbeidsvilkår, arbeidsplassar og kvalitet. Dette kan medføre miljøskadeleg forbruk og produksjon. Dermed kan ein neppe hevde at fagrørsla så langt har vore frontsoldatar i miljøkampen. Her ligg ei kjerneutfordring for fleire enn dei fagorganiserte: Verdiskaping, velferd, sysselsetting og miljø må i større grad dra i same retning.

I fagrørsla har vi god tradisjon for solidaritet. Klimautfordringa bringer ein ny dimensjon inn i våre verdiar knytt til solidaritet – på tvers av fattig og rik, noverande og komande generasjonar. Ei berebjele i fagrørsla sitt internasjonale engasjement for klimasaka er nettopp likskap, rettferd og solidaritet.

For å seie det med orda til International Trade Union Confederation ITUC: Lågare utslepp kan ikkje lenger sjåast som ei hindring for vekst. Lågare utslepp kan ikkje lenger sjåast som eit hinder for å skape arbeidsplassar. Lågare utslepp kan ikkje utsetjast.

Gjennom vår tilknytning til ITUC har også det einskilde Unio-medlem ei stemme inn i dei komande klimaforhandlingane i København. Måla er tydelege: Endring til lav-karbonsamfunn, men rettferdig endring. Det inneber mellom anna at dei utvikla landa må ta leiinga og sjå til ein solidarisk fordeling av kostnadane knytt til lågare utslepp.

I allianse med Naturvernforbundet presenterar vi her ei grunnleggjande innføring i kva som står på spel, fakta om klimaendringane og den politiske prosessen fram mot ei grønare framtid. I denne prosessen gjer også fagrørsla ein innsats for ei betre framtid for klimaet, og difor bidrar Unio no til å spreie dette heftet slik at fleire får kjennskap til det viktige arbeidet som leggjast ned.

Anders Folkestad
Unio-leiar

Hvis ikke vi, hvem? Hvis ikke nå, når?

Klimatrusselen krever et tøft lederskap fra våre politikere! Skal vi unngå de mest alvorlige konsekvensene av klimaendringene må det bli slutt på pusleriene. Vi må sette inn støtet mot de som har gjort sitt ytterste for å varme opp kloden. Her hjemme i Norge betyr det at vi må stenge døra for oljeindustrien. De kan ikke få mer plass å boltre seg på. Selv om utslippene fra Norge er små i den store sammenhengen, har vi gjennom vår eksport av olje og gass bidratt mer enn de fleste til den globale oppvarmingen. Vår formue, som er bygd opp på eksport av forurenset, savner sidestykke.

Dersom ikke våre politikere tør sette ned foten og vise det lederskap som forventes av dem i en krisetid, hvem skal da sørge for de forandringene som trengs?

Innen 40 år må det meste av utslippene være borte. Det gjelder både rike og fattige land. Skal vi klare det må de fattige landene få tillit til oss. De må se at vi kutter våre utslipp, og betaler for de nødvendige kuttene hos dem. Fattige må gis rom for utvikling. Dette rommet er det bare vi i den rike verden som kan gi dem.

Hvis vi skal kunne se framtiden og dagens fattige i øynene, må vi gi så det svir av vår rikdom. Bare i år skal vi investere over 120 milliarder i olje- og gassvirksomheten. Dette er penger som vil øke den globale klimaurettferdigheten, penger som vil tvinge nye mennesker på flukt fordi klimaet endrer seg, penger som vil gi økt flom og tørke. Ingen av oss ønsker å være ansvarlige for noe slikt.

De ti rikeste landene i verden kunne sammen sendt en beskjed til klodens innbyggere. Send klimaregningen til oss. Vi betaler kostnadene ved å rydde opp etter oss. Et slikt budskap vil koste hvert av de ti rikeste landene noen få prosent av deres årlige BNP. Finanskrisen har vist at vi har politikere med enorm handlekraft. De kan hvis de vil.

Mens vi venter på den samme besluttsomme handlekraften for å løse klimakrisen, kan vi trøste oss med det gledelige i at klimakrisen er menneskeskapt. Har vi skapt den er vi i stand til å løse den. Om enn så lenge...

Lars Haltbrekken
Leder i Norges Naturvernforbund

En samproduksjon mellom
Norges Naturvernforbund
og UNIO
2009

Forfattere:
Kristian Skjellum Aas
Yngvild Lorentzen
Dag Arne Høystad
Tor Bjarne Christensen
Martin Ødegaard

Trykk:
Stens trykkeri

Forside:
Geeta Devi fra Bihar-
provinsen i India bærer
ved gjennom flommen
som raserte området
i 2007. Foto: Gideon
Mendel/Action Aid/Cor-
bis/Scanpix.

Design og layout:
Kristian Skjellum Aas

**Utgitt med støtte fra
Norad/Rorg.**

Vår klimafremtid avgjøres i København

Klimaendringene er farlige, urettferdige og allerede i gang. Menneskeskapte utslipp av klimagasser påvirker jordas klima, og gir en global temperaturstigning som er raskere enn naturlig. Dette har dramatiske konsekvenser, og kan true livsgrunnlag og økosystemer over hele verden.

11 av de siste 12 årene er blant de 12 varmeste årene noen sinne registrert. De siste fem årene er islaget ved Nordpolen halvert. FNs klimapanel mener det er meget sannsynlig (over 90 prosent sannsynlighet) at mesteparten av klimaendringene de siste 50 år skyldes menneskeskapte utslipp. Hvis ikke utslippene kuttes drastisk, vil dette gi enorme konsekvenser. 20-30 prosent av jordas dyre- og plantearter blir utrydningstruet ved en snitttemperaturøkning på opp til 2,5 grader. Havstigning, ismelting

ved polene, mangel på ferskvann i varme områder, ekstremvær, matmangel og ørkenspredning vil gi grobunn for konflikter, krig og flyktningstrømmer.

Nær sagt alle verdens land anerkjenner problemet, og sier de ønsker å gjøre noe med det. I desember 2009 skal verdens ledere møtes i København for å vedta en ny, verdensomspennende avtale for å redusere klimagassutslippene. FNs klimapanel mener at utslippene må stabiliseres innen 2015, og reduseres med 80 prosent innen 2050, for å begrense stigningen i den globale gjennomsnittstemperaturen til 2 grader. Det er i København det blir avgjort om man kan nå dette målet og slippe unna med omfattende avbøtende tiltak, eller om utslippene blir høyere, temperaturstigningen mer dramatisk og konsekvensene enda mer alvorlige.

Hovedaktører i klimaspillet

- UNFCCC: FNs klimakonvensjon. Presentert ved de første internasjonale klimaforhandlingene i Rio de Janeiro i 1992. Organiserer forhandlingene om en ny klimaavtale. Ledes av Yvo de Boer (Nederland).
- IPCC: FNs klimapanel. Vitenskapelig panel som sammenfatter all kjent forskningsbasert dokumentasjon om klimaendringer. Gir faktagrunnlag til UNFCCC. Ledes av Rajendra Pachauri (India). Mottok Nobels Fredspris 2007 for sitt dokumentasjonsarbeid.

De viktigste avtalene

- Rio 1992: UNFCCC etableres
- Kyoto 1997: For første gang settes det forpliktende mål om kutt i utslippene av klimagasser. Avtalen skal kutte industrialiserte lands utslipp med 5,2 prosent i 2012, sammenlignet med 1990.
- Bali 2007: På overtid ble det enighet om et veikart for hvordan en ny klimaavtale skulle forhandles frem. Forhandlingene pågår intenst frem mot toppmøtet i UNFCCC i København i desember 2009.

Hva vil hende?

Klimaendringene er unngåelige. Faktisk er de allerede her, og påvirker vårt klima og vårt vær. I dag er endringene håndterlige, men i en ikke alt for fjern fremtid kan vi miste kontrollen.

Effekten av menneskeskapte klimaendringer vises allerede mange steder i verden. Været blir villere, våtere og mer uforutsigbart i områder som før har hatt skiftende vær. I tørre områder i Afrika, Sør-Europa, Asia og Australia blir det enda tørrere. De største afrikanske innsjøene har allerede mistet mellom 40 og 60 prosent av vannet.

I deler av Arktis har gjennomsnittstemperaturen økt med opp mot 3 grader siden 1980. Nord i Russland har bygninger kollapset fordi permafrosten har tint. Flere dyre- og plantearter har flyttet, og enkelte plantearter som man før bare fant på fjelltopper i Alpene har dødd ut.

Disse endringene har skjedd selv om gjennomsnittstemperaturen i verden bare økte med 0,6 grader mellom 1900 og 2000. Selv om vi kutter alle utslipp av alle klimagasser i dag, kan vi ikke unngå en temperaturstigning i dette århundret som er mer enn dobbelt så høy. Klimagassene virker nemlig i atmosfæren i mange år etter at de er sluppet ut. Med en stabilisering av utslippene i 2015, og deretter en reduksjon av utslippene på 80 prosent frem mot 2050, vil vi sannsynligvis kunne holde den gjennomsnittlige temperaturstigningen under to grader.

Men selv med disse tiltakene vil konsekvensene bli store. Hetebølger vil slå ut deler av Sør-Europa. Regnmengden vil øke i områder som har mye regn fra før, mens tørre områder vil bli stadig tørrere. Flere av verdens store matproduksjonssentre, som "kornbeltet" i USA, vil få så mye tørrere klima at matproduksjonen vil reduseres drastisk. I områdene rundt Sahara i Afrika vil det kunne bli umulig å produsere mat i det hele tatt.

Ismengden i Arktis er den laveste noensinne, og større og større andel av isen er ettårig og tynn. Smelting i Arktis, Antarktis, Sibir og Grønland vil gi stigende havnivåer, som igjen vil trenge inn i ferskvanns- og grunnvannsreservoarer og ødelegge drikkevannet til millioner av mennesker. Dette er allerede et problem, blant annet i Midt-Østen og Thailand.

På grunn av at flere av disse konsekvensene allerede er ugjenkallelige, er det et sterkt fokus på å finne tiltak som kan gjøre konsekvensene mindre. Samtidig må utslippene reduseres kraftig for at konsekvensene ikke skal bli enda verre.

Norge vil også merke klimaendringene. Havet kan stige noe, det vil bli mer ruskevær langs kysten og vintrene blir mildere. Rasfaren kan øke, det samme kan erosjonen. De store, alvorlige

konsekvensene vil imidlertid komme i de områdene i verden som er fattige og underutviklet, og som ikke er i stand til å gjennomføre avbøtende tiltak.

Kilde: UNFCCC, IPCC.

Themsens-barrieren i London er bygd for å hindre oversvømmelser i millionbyen. Nå planlegges en langt større barriere lenger ut i Themsens munning, for å demme opp for havstigningen som klimaendringene fører til. Land som Bangladesh, Haiti og Mauritius har ingen mulighet til å bygge seg bort fra klimakonsekvensene.

(Foto: Chrisds/Istockphoto.com)

Temperaturstigning

Ifølge FNs klimapanel vil gjennomsnittstemperaturen på jorda stige med mellom 1,4 og 5,8 grader fra 1990 til 2100, avhengig av hvor store utslippene i fremtiden blir, og hvordan klimasystemet faktisk virker. Det er store usikkerheter, spesielt knyttet til de såkalte tilbakekoblingsvirkningene, der oppvarmingen påvirker naturen på en slik måte at oppvarmingen blir selvforsterkende.

Den britiske journalisten, forfatteren og aktivisten Mark Lynas skrev i 2007 en bok om hvordan global oppvarming ville påvirke jorda. Boka bygger på over ett års systematisering av forskning foretatt over hele verden, og slik er Lynas' konklusjoner:

5 GRADERS STIGNING

En klimakatastrofe vil være uunngåelig. Isen har forsvunnet fra begge polene. Metanutslipp fra havbunnen fører til enda sterkere økning i oppvarmingen. Menneskene må flytte rundt på leting etter mat, og store deler av den bebodde verden i dag vil være fraflyttet.

4 GRADERS STIGNING

Permafrosttining vil frigjøre enorme lagre av metan, som igjen vil gjøre oppvarmingen umulig å stanse. Det meste av Storbritannia, og andre kystnære deler av Europa, vil bli ubeboelig grunnet flommer. Middelhavsregionen vil måtte fraflyttes pga. vannmangel og havstigning.

3 GRADERS STIGNING

Økende karbonutslipp fra jordsmonn, smeltende permafrost og planter vil gi enda mer fart til oppvarmingen. Amazonas' regnskog vil dø ut. Superorkaner blir langt mer vanlige, og vil true kystnære byer. Matproduksjon i Afrika blir umulig, noe som fører til sult og flyktningestrømmer.

2 GRADERS STIGNING

Sommeren i 2003, da opp mot 35 000 personer i Europa døde av heteslag, vil bli normalen. Skogbranner vil øke i mengde og intensitet, og flere plantearter vil begynne å slippe ut karbon istedenfor å absorbere den. En tredel av verdens arter vil bli utryddingstruet.

1 GRADS STIGNING

Polisen vil smelte. Isfritt hav vil absorbere mer varme, og dermed føre til raskere oppvarming. Ferskvannet vil forsvinne fra en tredel av jordas overflate, og føre til økte problemer med ørken-spredning. Lavtliggende kystområder vil oppleve flommer oftere.

Kilde: Mark Lynas, "Six Degrees: Our Future on a Hotter Planet", HarperCollins 2007

Utslippene som ”forsvinner”

Utslipp fra transportsektoren tilskrevet hverken import- eller eksportland, eller noen andre. Utslippene fra internasjonal sjø- og luftfart er ingens ansvar i Kyotoavtalen: De er holdt utenfor. Internasjonal transport øker, og det gjør også utslippene. Bare det danske rederiet AP Møller-Maersk slipper ut 48 millioner tonn CO₂ årlig, eller nesten like mye som hele Danmarks utslipp.

Drar man med fly til utlandet er problemet det samme. Idet flyet letter fra Gardermoen er klimautslippene i det blå.

Vårt forbruk fører også til økte utslipp i andre land. Klimautslippene tilskrives landet det utslippene skjer, uavhengig av hvor varen produseres. Kina står i dag for en stor andel av produksjonen av forbruksvarer til Vesten. Mye av de økte utslippene i Kina skyldes produksjonen av disse varene.

Utslipp fra produksjon og raffinering av olje som skjer i Norge registreres som norske utslipp, men så snart oljen eksporteres og fylles på for eksempel en tysk bil, så går utslippene til Tyskland. Dersom oljen brukes som drivstoff på skip i internasjonal trafikk ”forsvinner” utslippene: De påvirker klimaet like mye som andre, men registreres ikke som utslipp som noen stat behøver å ta med i sitt regnskap.

(Foto: Björn Kindler/Istockphoto.com)

Hva er kl

Haiti er det fattigste landet på den vestlige halv-kule, og ble hardt rammet av orkaner i 2008. Miryam Jacques prøver her å rydde opp etter orkanenes herjinger i byen Gonaïves. Klimaendringene vil gi flere, sterkere og mer uforutsigbare orkaner. (Foto: Gideon Mendes/Corbis/Scanpix)

Med rundt 20 prosent av verdens befolkning forbruker de rike landene rundt 80 prosent av verdens ressurser. Det er dette forbruket som i stor grad er årsak til de klimautfordringene vi nå står foran, og de rikeste landene står for rundt halvparten av verdens klimautslipp.

Når FN's klimapanel sier at utslippene må reduseres med opp til 85 prosent innen 2050, ser vi at ikke bare de rikeste landene må kutte drastisk, men også andre land. Kina hadde i 2005 cirka 15 prosent av verdens utslipp, mens India hadde nesten 5 prosent. Utslippene fra disse vokser. Utslippene per hode i disse landene er likevel relativt lave, med 3,8 tonn per person i Kina, og 1,6 tonn i India. Norges bidrag til de totale globale utslippene er relativt beskjedent, men regnet per hode er Norge høyt oppe på utslippslisten, med cirka 11 tonn. En nordmann slipper hvert år ut rundt 10 ganger mer enn en person i for eksempel Mosambik eller Togo. I tillegg kommer utslippene Norge er ansvarlige for gjennom oljen vi eksporterer til andre land.

Dette gjenspeiler den urettferdige globale fordelingen. De fleste er enige i at samtidig som de globale utslippene må kuttes, må land i Sør få mulighet til vekst. Tradisjonelle miljøavtaler tar

imarettferdighet?

Vi vet at verden må kutte utslippene dramatisk, men hvordan skal kuttene fordeles? Kan klimatiltak bidra til en mer rettferdig global fordeling? Rettferdighet og fordeling er kjernesporsmål i de internasjonale klimaforhandlingene.

utgangspunkt i dagens utslipp og fordeler prosentvise utslippsreduksjoner. For å komme fram til en rettferdig fordeling av kutt har det vært foreslått å regne ut hvor mye de globale utslippene kan være for å nå målet om å begrense temperaturstigningen til to grader, og så fordele dette med en lik utslippskvote på alle verdens innbyggere (utslipp per person).

Et anslag viser at 85 prosent kutt av utslippene fra 2000 til 2050 vil gi en ramme på cirka 0,7 tonn per person med dagens befolkning, og cirka 0,5 tonn med FN's anslag for befolkningstall i 2050 (8,9 mrd mennesker). Det er ikke mange land som ligger under 0,5 tonn CO₂ per person. Dermed vil en slik ordning gi lite rom for vekst, selv til de som trenger det mest. Man kan også tenke seg en tilnærming der det regnes ut hvor mye landene har bidratt til klimaendringer historisk, og så fordele forpliktelser ut fra dette. Dermed må de som har sluppet ut mye i mange tiår ta større og raskere kutt enn nye utslippsland.

Hvilken løsning man enn lander på, så må de rike land ta ansvar for kraftige utslippsreduksjoner. Samtidig må de bidra til en karbonlav utvikling i land i Sør. Når rike land ber Sør om å begrense veksten i utslippene, men ikke kutter nok selv, skaper ikke

det tillit i klimaforhandlingene. Betydelige kutt i de rike landene vil være sentralt.

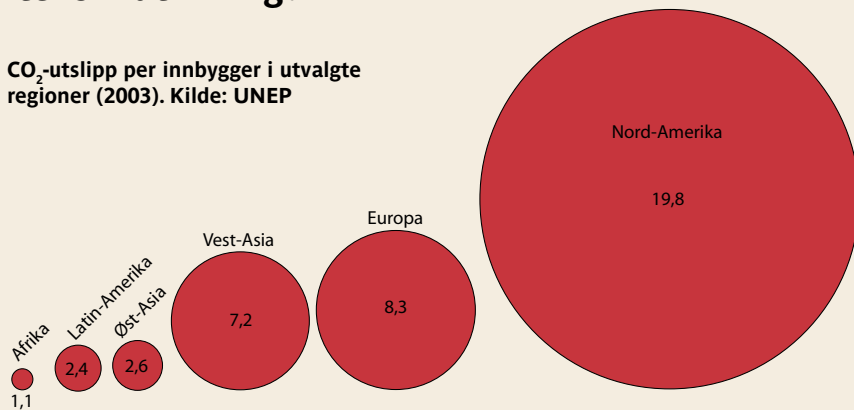
Fornybar energi står i dag for kun en tidel av den globale kommersielle energiforsyningen, atomkraft for en tidel og fossil energi for 80 prosent. Fornybar-andelen må økes. Det avgjørende tiltaket blir likevel å bruke energien mer effektivt i hele verden. De rike land er blant de som sløser aller mest, og som må legge om sitt energiforbruk.

De fleste vil tenke at fattige land i sør ikke har noe å spare, men også her kan enkle tiltak gi store resultater. Sør for Sahara er det vanlig at rundt 90 prosent av befolkningen bruker biobrensel som eneste energikilde. Om man tenker seg at en familie i Mosambik bruker trekull til matlaging, vil det når tre brennes til trekull tapes 80-90 prosent av energiinnholdet i veden. Når trekullet siden brennes på åpne ovner, tapes ytterligere 80-90 prosent. På denne måten sitter familien igjen med 3-4 prosent av det opprinnelige energiinnholdet i veden, og har brukt energi tilsvarende rundt 15 000 kWh årlig, som tilsvarer energiforbruket til mange norske familier. Mer effektive ovner vil kunne redusere energiforbruket til det halve, spare skog og dermed gi klimaeffekt.

Teknologi for klimavennlig utvikling

Land i sør trenger utvikling. I Vesten har utvikling og økt energibruk gått hånd i hånd. Nå brytes denne sammenhengen. Mange vestlige land klarer å redusere energiforbruket mens økonomien fortsetter å vokse. Kan Sør lære av dette og få en mindre energiintensiv utvikling?

CO₂-utslipp per innbygger i utvalgte regioner (2003). Kilde: UNEP

Energi inngår i de fleste sammenhenger og i mange former for å dekke befolkningens behov. Det er behov for energitjenester i form av lys, elektronikk, trekkraft, kjøling og varme. De daglige behovene i husholdninger omfatter energi til matlaging, lys og andre husholdningsbehov, transport, servicefunksjoner og vareproduksjon. Det er stor variasjon, både når det gjelder energikilder og hvor mye energi som brukes for å utføre arbeidet.

Veien til en klimavennlig utvikling går gjennom løsninger som reduserer energibehovet så mye at det blir mulig å dekke det med fornybare energikilder. Til dette trengs et teknologiløft. Dette gjelder tilgang på avansert og energieffektiv teknologi, men i like stor grad dreier det seg om fornuftig organisering og riktig bruk av energiressursene.

Bedret energitilgang for de fattigste husholdningene vil i første omgang dreie seg om effektiv utnyttelse av energien som allerede er i bruk. Om lag 2,5 milliarder mennesker er avhengig av tradisjonell bioenergi (tre/ved og tørket husdyrgjødsel) for å dekke de viktigste energibehovene. Med overgang fra åpne bål til effektive ovner vil energibruken reduseres betydelig. Når behovet for elektrisitet blir begrenset til effektiv belysning, radio/tv og andre

strømvhengige produkter, er det lettere å dekke behovet med lokal fornybar produksjon.

For å begrense energiforbruket i alle typer produkter og tjenester vil det i mange tilfeller trengs tilgang på moderne teknologi og løsninger. I mange tilfeller vil dette også være de mest lønnsomme løsningene på sikt. Imidlertid er det mange skjær i sjøen for å få dette til. Fattige land har som oftest begrenset kapitaltilgang. Alternativet er ofte å kjøpe billigere og mindre effektive løsninger, eller gammelt brukt utstyr. Samtidige er det mangel på teknisk personell som kan sikre optimal drift. Manglende infrastruktur vil også ofte fremtvinge dårlige, men tross alt mulige løsninger. Omfattende bruk av diesellaggregater til strømproduksjon er et eksempel på dette.

Teknologioverføring i form av tilgang til kompetanse, teknologi og ikke minst finansiering vil være et avgjørende bidrag for at land i Sør skal kunne finne en klimavennlig utviklingsvei. Dette gjelder alle nivåer, fra den minste husholdning til utvikling av landets infrastruktur. De rike landene bør ta et viktig ansvar for teknologiutvikling, da man vanskelig kan tenke seg at ressursfattige land skal kunne utvikle lavkarbonteknologi vi ikke selv har ennå.

Vi må b probleme

I utviklingsland vil konsekvensene av klimaendringene merkes enda sterkere enn her. (Foto: Vikram Raghuvanshi/Istockphoto.com)

Utviklingsland har de samme klimautfordringene som oss, men ofte med større konsekvenser. Muligheten til å bruke penger på avbøtende tiltak er mindre. Men å redde verdens klima er ikke høyeste prioritet for et land som sliter med å dekke basale behov, selv om klimaendringene gjør det enda vanskeligere å skaffe mat, husly og brensel. Motivasjonen for å treffe klimatiltak kommer sjelden før rike land har gjort noe først. Og investeringer kan virke avskrekkende eller umulige, selv om de er lønnsomme på sikt.

Man må på alle nivå, også i utviklingsland, innse nødvendigheten av å involvere bredt, få med hele sivilsamfunnet, fagforeninger, skoler og myndigheter for å

bidra til å løse problemene i sør

bekjempe klimaproblemene. Samtidig må rike land være med på å betale regningen for en klimavennlig utvikling i utviklingslandene. Det er våre utslipp som har skapt problemene. Vår teknologi og våre midler kan være med på å gjøre problemet mindre.

Klimagjeld

U-land kan ikke øke sine utslipp fordi de rike landene har tatt opp plassen i atmosfæren. Ofte brukes et bilde av et badekar som stadig fylles opp. De naturlige slukene som for eksempel skog tar unna en del, men tilstrømmingen øker mer enn slukene klarer å ta unna.

Er det ikke naturlig at kostnadene ved

tømming dekkes av de som i størst grad har vært med på å fylle opp karet?

I Europa er man redde for hvordan barnebarna skal komme til å oppleve verden. I Norge ser man dette blant annet på Besteforeldreaksjonen, med flere statsråder og politikere i spissen.

Men om europeerne er redde for barnebarna, er man i Afrika redde for seg selv og sine egne barn. Det kan være vanskelig å ha horisont til at klimaendringene kan ødelegge livsgrunnlaget om femti år, når malaria eller aids kan gjøre det samme i morgen. Det er en utfordring å få inn forståelsen for et langsiktig problem, når det er så mange kortsiktige problemer å ta seg av.

Utslippene skjer andre steder

En undersøkelse fra Asker kommune viste at utslippene per innbygger innenfor kommunen lå på 3,5 tonn CO₂. Men med alt importert forbruk slipper hver innbygger ut 16 tonn, altså nesten en femdobling av utslippene. Importerte utslipp innebærer blant annet transport ut over kommunegrensa, og import av varer fra andre steder.

Energimerker hvitevarer

I India har man innført en energimerkeordning på hvitevarer, på linje med den vi har i Norge. Der har man klart på veldig kort tid å snu elektronikkmarkedet med merkeordning og minstekrav. Dette kan høres ut som et lite tiltak, men dersom man klarer å halvere strømforbruket på kjøleskapene til en milliard innbyggere vil det monne en del.

En annen grunn til at man ønsker å innføre slike ordninger er at det ofte er strømmangel, og derfor ønsker man å bruke den strømmen man har så effektivt som mulig.

Karbonsøytralt land

Enkelte øystater har bestemt seg for å bli CO₂-nøytrale. Blant annet har Maldivene satt seg som mål å bli verdens første karbonsøytrale nasjon. Dette skal de gjøre blant annet gjennom å gå over fra fossile til kun fornybare energikilder. Øystaten er blant landene som kan komme til å drukne ved en havnivåstigning, og har kanskje derfor større grunn enn andre til å bekjempe klimaendringene. Deres problem er at klimasystemet er globalt: At Maldivene selv reduserer utslippene hjelper ikke noe hvis andre øker utslippene tilsvarende.

Hopper over stadier

Utviklingsland kan "hoppe over" stadier i utviklingen som dagens i-land har hatt, og dermed slippe å gjøre de samme feilene.

Mange u-land har i dag ikke telefonsystem. Mange u-land hopper nå over leddet med fasttelefonlinjer og går rett på mobiltelefonen som ikke trenger den samme infrastrukturen.

Man kan tenke seg at det samme kan komme til å skje innenfor bilindustrien, hvor man hopper over de største og mest bensinslukende bilene, og går rett over til hydrogen eller el-biler.

Vi har en avgjørende rolle!

I begynnelsen av desember 2009 møtes verdens land i København for å redde kloden fra en fremtidig klimakatastrofe. Uten press fra fagbevegelse, miljøorganisasjoner og det sivile samfunn blir det ingen ambisiøs klimaavtale.

Økende havnivå, mer ekstremt vær, en massiv utryddelse av arter og en folkevandring planeten ikke har sett maken til. Det kan bli konsekvensene hvis verdens ledere ikke blir enige om hvordan klimakrisen skal løses. Med et bakteppe av alvorlige forskningsrapporter møtes nærmere 200 land på FNs klimakonferanse i København for å forhandle om en ny klimaavtale.

Trenger kraftigere lut i København

Da Kyoto-avtalen ble vedtatt forpliktet rike land seg til å redusere sine utslipp med drøye fem prosent samlet i perioden fra 2008 til 2012. I København må det kraftigere lut til. FNs klimapanel (IPCC) har gitt verden tiden frem til 2015 på å nå top-

Jernbanestasjonen i Poznan i Polen ble prydet av bannere som krevde fortgang i klimaforhandlingene under møtet i desember 2008. Forhandlingene pågikk rett over veien for stasjonen, og delegatene fikk budskapet med seg på vei til og fra salen.
(Foto: Martin Ødegaard)

pen i utslipp av klimagasser. Hvis de rike landene deretter klarer å redusere sine utslipp med opp mot 40 prosent innen 2020, samtidig som de bidrar til betydelige reduksjoner i u-landene, kan man begrense den globale oppvarmingen til to grader. Det vil forhindre store og ødeleggende klimaendringer. Likevel tyder lite på at det vil bli resultatet. Så langt ligger utslippsmålene rike land vil påta seg milevis unna det som er nødvendig.

Manglende oppmerksomhet

Noen måneder før klimatoppmøtet er ikke oppmerksomheten rundt konferansen på langt nær så sterk som for to år siden. Da hadde den britiske økonomen Nicholas Stern og FNs klimapanel rapportert åpnet verdens øyne for hvilken trussel klimaendringene representerer. Effekten av dette så man tydelig på klimatoppmøtet på Bali, der et rekordstort oppbud av organisasjoner og medier la et sterkt press på forhandlerne. Resultatet ble at man oppnådde enighet om å inngå en ny klimaavtale i København 2009.

Der klimasaken toppet overskriftene for to år siden har svært mye dreiet seg om finanskrise, tap av arbeidsplasser og dystre fremtidsutsikter det siste året. Hensynet til landenes egen økonomi kan fort vise seg å gå seirende ut av forhandlingene i København.

Organisasjonenes avgjørende rolle

Det danske vertskapet kommer til å gjøre alt som står i deres makt for å få vedtatt en avtale. Det store spørsmålet er hva den skal inneholde. Her har organisasjonene en viktig oppgave. Ved alle store møter under Klimakonvensjonen har de spilt en avgjørende rolle. At det er synlige aktivister til stede på konferansene har vist seg å være viktig for at forhandlerne og politikere skal føle at verden følger med på hva de gjør.

Organisasjonene er bindeleddet mellom befolkningen og

Historisk møte?

Fra 7. til 18. desember rettes verdens øyne mot København. Resultatet vil skrive seg inn i historiebøkene. Om det blir et vendepunkt mot en bærekraftig fremtid eller fortsatt kurs mot klimakrise gjenstår å se.

Den britiske hjelpeorganisasjonen Oxfam maner til handling i klimaforhandlingene. (Foto: IISD)

forhandlerne. Det meste av det som skjer på klimakonferansene er svært teknisk og vanskelig å forstå for folk flest. Organisasjonene kan følge med, tolke og informere befolkningen om hva som skjer, på en fri og kritisk måte. En viktig del av arbeidet er det internasjonale samarbeidet og nettverkene av organisasjoner som står sammen i kampen for en god klimaavtale.

Med 168 millioner arbeidere i ryggen

Miljøbevegelsen har en svært synlig rolle. Ikke fullt så synlig, men ikke mindre slagkraftig, er fagbevegelsen. Den internasjonale sammenslutningen av fagforeninger (ITUC) representerer 168 millioner arbeidere i 311 tilknyttede organisasjoner i 151 land. Unio og flere norske fagorganisasjoner er tilknyttet ITUC, og deres representanter har 1,3 millioner norske arbeidere med

Lucien Royer fra ITUC på klimatoppmøtet på Bali i desember 2007. (Foto: IISD)

Viktige problemer

- Hvordan kan vi takle finanskrisen og klimakrisen samtidig?
- Hvordan kan organisasjonene arbeide for å øke oppmerksomheten rundt klimaendringene?
- Hvordan skal organisasjonene arbeide for å få gjennomslag for sine saker?

seg når de stiller krav til forhandlerne. Under klimatoppmøtet i Polen i desember 2008 var ITUC et sterkt talerør for en ambisiøs avtale, som skulle følge klimapanelets anbefalinger. ITUC mener at regjeringene i tiden frem til møtet i København må forplikte seg til betydelige utslippskutt, samtidig som de investerer i grønne jobber og yter finansiell og teknologisk støtte til u-landene. ITUC arbeider også aktivt for å få landene til å integrere hensyn til arbeidstageres rettigheter i sin klimapolitikk.

Langt fra en løsning

Så langt har ikke i-landene strukket seg særlig langt for å følge ITUCs anbefalinger. Med de utslippsmålene verdens land foreløpig har satt seg, ligger man langt etter anbefalingene fra klimapanelet. Svært få har kommet i gang med reelle utslippsreduksjoner. Når det gjelder kutt i u-landenes utslipp, er det ikke mange land som overfører teknologi eller gir penger til klimatiltak i fattige land. De som har klimaprojekter i u-land gjør det gjerne for å oppfylle sine egne forpliktelser i Kyoto-avtalen. Skal man lykkes med å redusere u-landenes raskt voksende utslipp, må det utvikles ordninger som kanalisere store summer til dette formålet. Også på dette punktet står verdens land langt fra en løsning.

Med 18 000 medlemmer, 600 tillitsvalgte og 100 lokal- og fylkeslag er Norges Naturvernforbund landets største landsdekkende natur- og miljøvernorganisasjon. Forbundet arbeider for vern av natur og med å hindre farlige klimaendringer. De fleste vernede områder i Norge bærer Naturvernforbundets stempel. Det samme gjør klimaforliket på Stortinget, milliardssatsing på jernbane og tung norsk satsing på bevaring av regnskog.

Norges Naturvernforbund
I front for natur og miljø siden 1914

www.naturvern.no

Norges Naturvernforbund
Grensen 9b
0159 Oslo

Telefon 23 10 96 10
E-post: naturvern@naturvern.no

Unio er landets nest største hovedorganisasjon på arbeidstakersiden med vel 280 000 medlemmer og ti medlemsforbund.

Unio kjemper for at kvinner og menn skal ha like muligheter til utdanning, kompetanseutvikling, inntekt, pensjon og trygd. Vi vil ha lik lønn for arbeid av lik verdi. Unio vil ha et samfunn hvor vi tar vare på naturen og det biologisk mangfoldet. Vi vil derfor støtte arbeidet for å redusere utslipp av klimagasser.

www.unio.no

Unio
Stortingsgata 2
0158 Oslo

Telefon 22 70 88 50
E-post: post@unio.no